

DIETETIKOS ABSOLVENTŲ KOMPETENCIJŲ ATITIKTIS DARBO RINKAI: EKSPERTŲ POŽIŪRIS

Irma Spiriajeviė

Klaipėdos valstybinė kolegija

Anotacija. Temai analizuoti buvo atlikta literatūros ir Studijų programos dokumentų analizė bei *focus* grupės interviu. Tikslas – išanalizuoti ekspertų požiūrį į Dietetikos studijų programos absolventų kompetencijų atitiktį darbo rinkos poreikiams. Ši analizė leidžia įsigilinti į darbdavių lūkesčius absolventų kompetencijų atžvilgiu, o analizės pagrindu gauti rezultatai panaudojami studijų programos tobulinimui. Apskritojto stalo diskusijos-interviu būdu surinkti duomenys transkribuoti į kompiuterinę versiją. Dalyviai: septyni ekspertai, dirbantys mitybos srityje, kolegijos absolventų darbdaviai, socialiniai partneriai. Duomenims analizuoti atlikta kokybinė *content* analizė.

Rezultatai. Išanalizavus empirinio tyrimo duomenis, iš dalyvių diskusijos-interviu duomenų masyvo išskirtos šios kategorijos su užfiksuotu patvirtinančių teiginių skaičiumi: „Absolventų kompetencijos atliepia darbdavių lūkesčius ir darbo poreikius“ – 17 teiginių, „Tobulintina absolventų profesinių kompetencijų plėtotė“ – 5 teiginiai, „Studentų pasaulėžiūros formavimas(is), stiprinant tam tikras kompetencijas“ – 7 teiginiai, „Dietisto ir gydytojo dietologo profesijų diferenciacija“ – 4 teiginiai, „Darbdavių, dėstytojų, soc. partnerių patirtimi grįstos kompetencijos“ – 4 teiginiai, „Darbdavių, socialinių partnerių, dėstytojų rekomendacijos, iššūkiai, vizijos“ – 12 teiginių.

Fiksuojant patvirtinančių teiginių skaičių, diskusija-interviu koncentruojasi šiose iš kategorijų sudarytose pagrindinėse subkategorijose: „Rekomendacijos ir iššūkiai dėstytojams bei praktikos vadovams, siekiant efektyviau ugdyti reikiamas studentų kompetencijas“ – 7 teiginiai, „Reiklumas, atsakingumas ir argumentuoti žodžiai bei veiksmai – perspektyvus dietisto darbo garantas“ – 5 teiginiai, „Darbdavių vizijos nukreipia į didėjančią dietisto poreikį visuomenės sveikatos gerinimui“ – 5 teiginiai, „Dietetika yra priskiriama tokiai sričiai, kur daugeliu klausimų sunku rasti vieningą nuomonę, dėl to prioritetu tampa gebėjimas savo teiginius pagrįsti tam tikra teorija ar nuostata bei nuolat mokytis“ – 3 teiginiai, „Absolventų motyvacijos dirbti bei studijuoti ribotumas“ – 3 teiginiai, „Iniciatyvumas, žinių, veiklų sklaida“ – 3 teiginiai, „Teigiamai vertinamos įvairios kitos absolventų kompetencijos“ – 3 teiginiai. Kitos subkategorijos, apimančios mažesnę teiginių koncentraciją, sudarytos iš 2 patvirtinančių teiginių.

Reikšminiai žodžiai: dietetika, kompetencijos, absolventai, darbdaviai.

Įvadas

Maždaug prieš 1,5–2 tūkst. metų senovės gydytojai ir filosofai pradėjo nagrinėti mitybos ir sveikatos ryšį (Stukas, 2020). Hipokratas (460–377 m. pr. Kr.), Galenas (apie 130–200 m.), Avicena (980–1037 m.) ir kiti mokslininkai savo darbuose apibendrina per tūkstantmečius sukauptas empirines žinias apie mitybą. Lietuvoje sveika gyvensena bei sveika mityba domėjosi didis mąstytojas, rašytojas, aktyvus lietuvių kultūros veikėjas, tautos Mokytojas Vydūnas. Šiais laikais mokslinių tyrimų apie maisto įtaką žmogaus sveikatai yra gana gausu ir jei dabar, kaip rašo M. Tegmark (2019), kompiuteriai ir robotai pasaulyje jau perėmę paprasčiausius darbus, o technologijoms tobulėjant perims jų dar daugiau – nuo telerinkodaros paslaugų iki kepėjų ir virėjų padėjėjų, tai dietetikos srityje šiuo požiūriu kol kas žmogiškąjį šios profesijos faktorių būtų gana sudėtinga pakeisti technologiniais.

Dietetikos mokslo bei šių studijų reikšmingumas tendencingai didėja ir randa solidžią vietą aukštojo mokslo kontekste. Tačiau, kaip teigia mokslininkai, žmogus pasižymės viena ar kita kompetencija tik tuo atveju, jei gebės ją taikyti praktiškai veikloje (Zubrickienė, Adomaitienė, 2016). Įgytas aukštasis išsimokslinimas yra labai svarbus socialinei

integracijai, susijęs su aukštesniu profesiniu statusu ir aukštesniu socialiniu, kultūriniu kapitalu. Lietuvoje ruošiami dietetikos studijų programos studentai tampa vis paklausesni darbo rinkoje. Klaipėdos valstybinėje kolegijoje dietetikos studentai ruošiami nuo 2014 m. Šiuo metu jau keturios studentų laidos yra baigę studijas ir dauguma sėkmingai integravęsi į darbo rinką. Pasaulio sveikatos organizacijos bei kituose tarptautiniuose strateginiuose dokumentuose pabrėžiama būtinybė užtikrinti tinkamą sveikatos priežiūros specialistų pasiūlą, rengimą ir sąlygų optimaliai bei efektyviai veiklai vykdyti sudarymą (Visuomenės sveikatos specialistų pasiskirstymo darbo rinkoje vertinimas bei visuomenės sveikatos stebėsenos specialistų žinių ir įgūdžių poreikio nustatymas, 2014). Jau keletą dešimtmečių jaunimo perėjimo iš švietimo sistemos į darbo rinką aspektai yra svarbūs daugelyje Europos Sąjungos šalių. Absolventų situaciją darbo rinkoje lemia nemažai veiksnių, iš kurių gana aktualūs yra kvalifikacijos atitiktis darbo rinkos poreikiams, ypač profesinių, praktinių bei kitų įgūdžių, gebėjimų atitiktis (Brazienė, 2017).

Lietuvoje įsitvirtinus masinio aukštojo mokslo sistemai, paradoksalu, kad šiandieninėje visuomenėje aukštojo mokslo baigimas nebūtinai sukuria palankias prielaidas darbo rinkos poreikių atitikimui. Tai būdinga ir Rytų ir Vidurio Europos

šalims. Vis dažniau kalbama apie aukštojo mokslo kokybės bei ugdymo turinio atitiktis darbo rinkos poreikiams. Kuo švietimo sistemoje įgytų kvalifikacijų ir kompetencijų turinys labiau atitinka darbo rinkos poreikius, tuo absolventai sėkmingesni darbo rinkoje (Brazienė, 2017).

Siekiant sklandesnės profesinės atitikties darbo rinkai, reikalingas aukštojo mokslo ir darbdavių bendradarbiavimas, reguliarius pokalbiai apie darbdavių lūkesčius absolventų darbo pagal profesiją atžvilgiu, analizuojant kompetencijų atitiktį.

Taigi, šio tyrimo **tikslas** išanalizuoti ekspertų požiūrį į Dietetikos studijų programos absolventų kompetencijų atitiktį darbo rinkos poreikiams.

Tyrimo **metodai**: duomenims rinkti naudota literatūros bei dokumentų analizė ir *focus* grupės interviu, o duomenims analizuoti – kokybinė *content* analizė.

Tyrimo metodologija ir organizavimas

Focus grupės interviu – veiksminga tyrimo strategija, leidžianti vienu metu apklausti visus tyrimo dalyvius. Vienas iš pagrindinių *focus* grupės uždavinių – grupinės tarpusavio sąveikos pagrindu generuoti idėjas bei galimus tam tikros problemos sprendimus. Aktyvi tyrimo dalyvių sąveika diskusijos-interviu metu sudaro pridėtinę metodo vertę (Gaižauskaitė, Valavičienė, 2016). Išstudijavus literatūrą ir Dietetikos studijų programos dokumentus, sukonstruotas *focus* grupės interviu klausimynas-teiginiai, kuriuos buvo prašoma pakomentuoti:

1. Absolventas išmano sveikatingumo terminiją, reikšmę ir veiklas.
2. Absolventas suvokia reikalavimų svarbą ir taiko juos darbe.
3. Absolventas suvokia kompleksinį ryšį tarp žmogaus, aplinkos ir maisto.
4. Absolventas geba tiksliai identifikuoti individualius klientų/pacientų poreikius.
5. Absolventas geba atsakingai vykdyti pacientų / klientų maitinimosi priežiūrą ir efektyviai užtikrinti tinkamą jų aprūpinimą maistu.
6. Absolventas geba efektyviai kontroliuoti žaliavų ir produkcijos kokybę.
7. Absolventas geba tinkamai ir atsakingai parinkti maisto gamybos technologiją.
8. Absolventas geba parengti mokslinių tyrimų rezultatais grįstą sveikatos stiprinimo programą ir profesionaliai teikti mokslo įrodymais grįstas mitybos korekcijos konsultacijas įvairių poreikių turintiems žmonėms.
9. Absolventas geba kritiškai analizuoti ir vertinti praktinę patirtį profesinėje veikloje.

10. Absolventas geba nuolat pats mokytis bei mokyti ir konsultuoti sveikatos priežiūros komandos dalyvius.

Tyrimo dalyviai: septyni ekspertai, visi dirbantys Klaipėdos mieste. Jiems suteikti identifikaciniai kodai (DP1–DP7). Buvo pateikta dešimt klausimų, į kuriuos tyrimo dalyviai atsakė žodžiu. Visa diskusija-interviu buvo fiksuojama garso įrašymo technika, kuri, kaip rašo I. Gaižauskaitė, N. Valavičienė (2016), yra patogiausia ir labiausiai patikima tokio tipo tyrimuose. Po to transkribuojama į kompiuterinę versiją. Gautas dokumentas, kuris pagal tam tikras sąlygas (tyrimas vyko neseniai, tyrėjas dalyvavo visuose tyrimo etapuose, tyrimas įrašytas į garso takelį) įgauna pirminio dokumento statusą bei vidinio validumo užtikrinimą. Taikant kokybinę *content* analizę, transkribuotas duomenų masyvas sustruktūruojamas į kategorijas / subkategorijas, priskiriant atitinkamus patvirtinančius diskusijos-interviu ekspertų teiginius. Kategorizavimo / subkategorizavimo objektyvumo ir patikimumo užtikrinimui buvo atliktas filtravimas (Gaižauskaitė, Valavičienė, 2016), kurio metu keturi žmonės pateikė įžvalgas ir dviem įžvalgoms sutapus, buvo reaguota, transformuojant teiginio identifikavimą iš vienos į kitą subkategoriją, o kitoms dviem įžvalgoms sutapus – teiginys sutrumpintas.

Tyrimo rezultatai

Kompetencija – tai individo žinios, įgūdžiai, mokėjimai, požiūriai, asmenybės savybės, patirtis, meistriškumas, specializacija, problemų sprendimas, efektyvumas, atitinkami elgesio modeliai, kurie sudaro veiklos pagrindą ir lemia profesionalų arba kvalifikuotą profesinių funkcijų atlikimą, parodanti asmens kvalifikuotą žinojimą, kvalifikacijos raišką arba gebėjimą veikti (Raudeliūnienė, 2016; Zubrickienė, Adomaitienė, 2016).

Kokios kompetencijos ar jų struktūrinės dalys išryškėjo empiriniame kokybiniame *focus* grupės tyrime, sužinota taikant *content* analizės metodą. Po kategorizavimo procedūros filtravimo proceso išryškėjo šios šešios kategorijos: „Absolventų kompetencijos atliepia darbdavių lūkesčius ir darbo poreikius“, „Tobulintina absolventų profesinių kompetencijų plėtotė“, „Studentų pasaulėžiūros formavimas(is), stiprinant tam tikras kompetencijas“, „Dietisto ir gydytojo dietologo profesijų diferenciacija“, „Darbdavių, dėstytojų, soc. partnerių patirtimi grįstos kompetencijos“, „Darbdavių, socialinių partnerių, dėstytojų rekomendacijos, iššūkiai, vizijos“.

Viena daugiausia patvirtinančių teiginių (17) apimanti pirmoji kategorija, sudaryta iš ypač pozityvių ekspertų įvertinimų, analizuojant absolventų kompetencijų atitiktį darbo rinkai, yra „Absolventų kompetencijos atliepia darbdavių lūkesčius ir darbo poreikius“ (1 lent.). Ši kategorija pasižymi stipriausia subkategorijų bei teiginių, susijusių su bendrosiomis kompetencijomis, koncentracija. Čia išryškėja ir analitinis mąstymas, ir atsakingumas, ir partneriškumas bei komunikabilumas, kas, anot I. Zubrickienės bei

J. Adomaitienės (2016), priskirtina bendrosioms kompetencijoms.

Absolventas turi būti kompetentingas bent penkiose srityse: profesinės erudicijos, funkcinio lankstumo, inovacijų ir žinių valdymo, žmogiškųjų išteklių mobilizavimo bei tarptautinės orientacijos (Pukelis, Pileičikienė, 2012). Profesinės erudicijos srityje pagal šį straipsnio autorės tyrimą pirmojoje kategorijoje ir užfiksuotos profesinės erudicijos sritys, t. y. patarimai kolegoms profesiniais klausimais bei kritinė analizė ir kt. (1 lentelė).

1 lentelė. Kategoriją „Absolventų kompetencijos atliepia darbdavių lūkesčius ir darbo poreikius“ ir subkategorijas patvirtinantys teiginiai

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Absolventų kompetencijos atliepia darbdavių lūkesčius ir darbo poreikius (17)	Teorinės žinios – svarbi kompetencijos ugdymo(si) pakopa (2)	[Studijų programa suteikia labai daug teorinių žinių.] (DP3) [Pas mus dirbanti absolventė džiaugiasi, kad įgijo daug teorinių žinių, sustiprėjo ir šiandien gali tuo vadovautis.] (DP6)
	Geba naudotis moksliniais tyrimais (2)	[Matome, kad sugeba ir gali (naudotis moksliniais tyrimais – <i>aut.</i>), tad ateityje norime, kad tai būtų daroma plačiau.] (DP2) [Taip, geba (absolventės naudotis moksliniais tyrimais – <i>aut.</i>).] (DP5)
	Reiklumas, atsakingumas ir argumentuoti žodžiai bei veiksmai – perspektyvus dietisto darbo garantas (5)	[Smagu klausytis, labai jaučiasi išugdytas reiklumas, nes jie (absolventai – <i>aut.</i>) taip ir elgiasi (juokiasi – <i>aut.</i>).] (DP6) [Geba (absolventai – <i>aut.</i>) motyvuotai pagrįsti reikalavimus.] (DP7) [Labai džiaugiuosi absolventės užtikrintumu. Ateina pas mane užtikrinta: man šito reikia, kad produktas būtų toks ir toks, indai – tokie ir tokie <...> Visus žingsnius argumentuoja.] (DP6) [Mūsų absolventė taip pat žino, ką ir kur reikia pasakyti. Nėra taip, kad sakytų „nežinau“. Tikrai yra puikiai paruošti (absolventai – <i>aut.</i>) ir kompetentingi savo darbe.] (DP4) [Manau, kad išugdytos kompetencijos yra tvirtos, nes yra labai atsakinga (absolventė – <i>aut.</i>), reikli, išmananti savo darbą <...> Taip, atsakomybę suvokia <...>. Tai nekelia net abejonių, nes kitaip negalėtų dirbti <...> Yra išugdyta atsakomybė ir žino (absolventė – <i>aut.</i>), kad dirba su vaikais, tenka vadovauti maitinimo skyriui <...> ypač atsakinga.] (DP6)
	Siekis tobulėti (2)	[Bet jie (absolventai – <i>aut.</i>) turi žinių ir nori tobulėti. <...> Absolventų noras lankyti tobulinimosi kursus rodo, kad yra noras tobulėti.] (DP6) [Jie (absolventai – <i>aut.</i>) stengiasi tobulėti.] (DP5)
	Iniciatyvumas, žinių, veiklų sklaida (3)	[Inicijuoja darbus, dokumentų parengimą (absolventė – <i>aut.</i>) <...> Ji pati inicijuoja veiklas, nelaukia postūmio iš šono, pasitiki savo jėgomis.] (DP6) [Galiu tik pasidžiaugti jūsų paruošta absolvente, nes mums, kaip naujokams šioje srityje, ji pati suteikė žinių, kuriomis mes galėjome pasinaudoti ir pritaikyti, jau pereidami prie darželinukų mitybos.] (DP4) [Jau ėjo į darželius (absolventės – <i>aut.</i>) kalbėtis su įstaigų darbuotojais apie mitybos pokyčius, kuo jie geresni vaikų sveikatai.] (DP5)
	Teigiamai vertinamos įvairios kitos absolventų kompetencijos (3)	[Taip (absolventas geba kritiškai analizuoti ir vertinti praktinę patirtį – <i>aut.</i>).] (DP6) [Galiu kalbėti tik už save (šios kolegijos absolventė – <i>aut.</i>). Aš suvokiu (kompleksinį ryšį tarp žmogaus, aplinkos ir maisto – <i>aut.</i>), turiu pakankamai žinių, kompetencijos.] (DP3). [Tie, kas nori (absolventai – <i>aut.</i>), suvokia (reikalavimų svarbą – <i>aut.</i>).] (DP2)

Po kategorizavimo procedūros filtravimo dviem iš keturių filtruojančių asmenų turėjus panašų pastebėjimą teiginio [Jau ėjo į darželius (absolventės) kalbėtis su įstaigų darbuotojais apie mitybos pokyčius, kuo jie geresni vaikų sveikatai.]

identifikavime subkategorijai „Savo atsakomybės suvokimas, ypač dirbant su vaikais“, teiginys priskirtas kitai subkategorijai – „Iniciatyvumas, žinių, veiklų sklaida“.

Antrosios kategorijos „Tobulintina absolventų profesinių kompetencijų plėtotė“ patvirtinantys teiginiai suponavo tokias subkategorijas: Absolventų motyvacijos dirbti bei studijuoti ribotumas (3 teiginiai); Įgyti praktinių įgūdžių pradžiai toliau plėtojami įsidarbinus (2 teiginiai) (2 lentelė). Daugelis mokslininkų rašo, kad šiuo metu viena iš svarbiausių žmogiškųjų išteklių valdymo dimensijų yra darbuotojų motyvacija. Mokslininkai išskiria tris grupes, motyvuojančias darbuotojus: institucijų

motyvaciją, materialines paskatas, komandos ryšius ir paramą (Raudeliūnienė, 2016). Taigi, dėl palankesnės motyvacijos raiškos reikia sujungti įvairius skerspjūvius, pasitelkiant globalų požiūrį. Džiugina tai, kad ši antroji kategorija, kurioje sujungtos tobulintinos sritys, talpina tik 5 teiginius visoje diskusijoje-interviu, kai pirmosios pozityviosios kategorijos „Absolventų kompetencijos atliepia darbdavių lūkesčius ir darbo poreikius“ diapazone jų – 17.

2 lentelė. Kategoriją „Tobulintina absolventų profesinių kompetencijų plėtotė“ ir subkategorijas patvirtinantys teiginiai

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Tobulintina absolventų profesinių kompetencijų plėtotė (5)	Absolventų motyvacijos dirbti bei studijuoti ribotumas (3)	[Pati būdama ir DT (dietetikos – aut.) studente, dažnai iš bendrakursių girdžiu, kad jie įstoję dėl mados, dėl to, kad kitur neįstoję, tikisi gero atlygio. Manau, kad tokie nemotyvuoti studentai ateityje negalės būti gerais specialistais.] (DP1) [Yra susiklosčiusi tokia situacija, kad darbo vietų dietistams yra, bet jie nenori jų užimti. Prireikus pakeisti vaiko priežiūros atostogose esančią dietistę, darbuotojo teko ieškoti iš bestudijuojančių trečiame kurse studentų, nes absolventų, norinčių dirbti, neatsirado. Nors konkursas buvo skelbtas, rašiau ir į „Facebook‘ą“ (socialinį tinklą – aut.), darbo sąlygos ir atlyginimas tikrai geri...] (DP4) [Bet, kalbant apie savo grupės studentus, mačiau, kad pusė grupės žmonių žino, o pusė grupės – visiškai nežino (kalbant apie ryšį tarp žmogaus, aplinkos ir maisto – aut.). Bet čia, manau, yra ne „kolegijos kaltė“, nes jeigu yra studentų, kurie žinias gavo, tai reiškia, kad buvo galima jas gauti. <...> Ne visi absolventai yra vienodi. Yra tokių, kurie savo neišmanymu glumina ir dėstytojus, ir kolegas.] (DP3)
	Įgyti praktinių įgūdžių pradžiai toliau plėtojami įsidarbinus (2)	[Praktika ir gebėjimai įgyjami palaipsniui, dirbant. <...> paskui praktikoje – dar trūksta (gebėjimų – aut.).] (DP6) [Negali žmogus tik baigęs studijas svariai argumentuoti (kalbama apie gebėjimą kontroliuoti žaliavų ir produkcijos kokybę).] (DP2)

„Studentų pasaulėžiūros formavimas(is), stiprinant tam tikras kompetencijas“ – trečioji

kategorija, sujungusi 7 teiginius, iš kurių dviejuose yra užfiksuotas nuolatinis tobulėjimas (3 lentelė):

3 lentelė. Kategoriją „Studentų pasaulėžiūros formavimas(is), stiprinant tam tikras kompetencijas“ ir subkategorijas patvirtinantys teiginiai

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Studentų pasaulėžiūros formavimas(is), stiprinant tam tikras kompetencijas (7)	Ugdyti atsakomybės prisiėmimą už kliento gerovę, teikiant mitybos paslaugas (2)	[Visada studentams akcentuoju, kad mes dirbame ne dėl kontrolės, o dėl paciento/kliento. Mūsų tikslas yra vienas – tai žmogus, kam mes dirbame. <...> Džiaugiuosi, kad „užkelta įstojimo kartelė“, nes tiems, kurie yra neatsakingi, nederėtų dirbti su žmonėmis. Tai rimta ir atsakinga specialybė, todėl ir studentas į tai turi žiūrėti atsakingai.] (DP2) [Bendraudama su studentais aš visada sakau, kad į kokybę – per maisto saugą.] (DP7)
	Dietetika yra priskiriama tokiai sričiai, kur daugeliu klausimų sunku rasti vienodą nuomonę, dėl to prioritetu tampa gebėjimas savo teiginius pagrįsti tam tikra teorija	[Kartojama (teorinių ir praktinių paskaitų metu – aut.), kad tarp žmogaus, aplinkos ir maisto yra ryšys. Nuolat tas ryšys akcentuojamas, todėl tie, kas atidūs, tikrai žino. Kas klausia, tas išgirsta. <...> Mano nuomone, absolventas geba (parengti mokslinių tyrimų rezultatais grįstą sveikatos stiprinimo programą ir profesionaliai teikti mokslo įrodymais grįstas mitybos korekcijos konsultacijas įvairių poreikių turintiems žmonėms – aut.), bet jam remtis mokslinių tyrimų rezultatais yra gana sunku. Pirmiausia, tai turėtų atlikti gydytojas dietologas ar kitos srities gydytojas <...>. Ir antra, jam yra sunku, nes šios dienos sveikos mitybos pagrindai prieštarauja vienas kitam. Net ir mokslininkai negeba rasti bendro sutarimo daugeliu klausimų. <...> Tie, kas išgirdo (studentai – aut.), kas buvo

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
	ar nuolatai bei nuolat mokytis (3)	kalbama studijų metu, manau, tikrai gali kritiškai analizuoti, vertinti.] (DP2) [Čia neužtenka 3 metų studijų programos – reikia mokytis nuolat, visą gyvenimą. Turime nuolat domėtis naujovėmis, dalyvauti tame procese, kad žinios būtų pačios naujausios. <...> Lietuvių kalba medžiagos yra labai nedaug, todėl turi ieškoti naujienų užsienio kalba internete ir kitur.] (DP3) [Kiek man teko kalbėti su žmonėmis, tobulėti visada yra kur. Geras ženklas yra tada, kai dirbantieji įstaigoje pasako, kad mes darome viską labai gerai (kalbama apie absolventų kompetencijas darbo rinkoje – aut.).] (DP1)
	Tarpasmeninio bendravimo svarba dietisto darbe (2)	[Jie buvo mokinami, kad einant pas vadovą turi turėti konkretų klausimą, į kurį reikia turėti paruoštus tris savo pasiūlymus – jei vadovas paklaus, iš trijų pasiūlymų vadovas pasirinktų <...>. Absolventai geba parinkti technologiją, bet neaišku, ar jie turi tam priemonių, ar toje įmonėje, kur jie dirba, yra įrengimai. Todėl studentams aš nuolat kartuju, kad įsidarbinus, pirmiausia reikia kreiptis į direktorių ir prašyti, prašyti, prašyti.] (DP2) [Studijų metu mano kiekviena mintis pagrįsta praktika – kaip egzistuoja mums, kaip inspektoriams, atėjusiems tikrinti, ir kaip konsultuojame mes dietistus, dirbančius įstaigose.] (DP7)

[Čia neužtenka 3 metų studijų programos – reikia mokytis nuolat, visą gyvenimą. Turime nuolat domėtis naujovėmis, dalyvauti tame procese, kad žinios būtų pačios naujausios. <...> Lietuvių kalba medžiagos yra labai nedaug, todėl turi ieškoti naujienų užsienio kalba internete ir kitur.] (DP3)

[Kiek man teko kalbėti su žmonėmis, tobulėti visada yra kur. Geras ženklas yra tada, kai dirbantieji įstaigoje pasako, kad mes darome viską labai gerai (kalbama apie absolventų kompetencijas darbo rinkoje – aut.).] (DP1)

Nuolatinis tobulėjimas kaip ypač svarbus veiksnys žmogaus gyvenime iškeltas ir Vydūno,

tarpo savo kitų domėjimosi sričių daug dėmesio skyrusio sveikatingumui (Palijanskaitė, 2018).

Ketvirtosios kategorijos „Dietologo / dietisto profesijų diferenciacija“ subkategorijos „Gydytojo / dietologo kompetencijos“ teiginys – [Pirmiausia, tai turėtų atlikti (mokslinių tyrimų rezultatais grįstą sveikatos stiprinimo programą ir profesionaliai teikti mokslo įrodymais grįstas mitybos korekcijos konsultacijas įvairių poreikių turintiems žmonėms) gydytojas dietologas ar kitos srities gydytojas ar universitetinį išsilavinimą turintis asmuo.] (DP2) – užfiksuota filtrų sutaptis ir atsisakyta – ar universitetinį išsilavinimą turintis asmuo (4 lentelė).

4 lentelė. Kategoriją „Dietisto ir gydytojo dietologo profesijų diferenciacija“ ir subkategorijas patvirtinantys teiginiai

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Dietisto ir gydytojo dietologo profesijų diferenciacija (4)	Dietisto kvalifikaciniai reikalavimai. Veiklos, kurių dietistas neįgalintas atlikti (2)	[Noriu pasakyti, kad gydytojas dietologas ir dietistas yra du skirtingi specialistai ir jų nereikia painioti, reikalaujant iš pastarųjų tų kompetencijų, kurios priklauso tik dietologui. Dietistas dirba komandoje kartu su gydytoju ir vykdo jo nurodymus <...> Pagal maitinimo organizavimo gydymo įstaigose reikalavimus dietistas neturi kompetencijos rinkti anamnezės, bendrauti su pacientu <...> Dietistas neturi ir negali turėti teisės skirti dietos. Ir tai yra labai rimta. Jis tokios kompetencijos neturi. Jis gali tik patarti, rekomenduoti. Nes prieš skiriant tam tikrą dietą, reikia nuodugniai ištirti žmogaus sveikatą <...> O kiti (dietistai – aut.) – orientuoti į švietėjišką veiklą visuomenėje, kartais net įmonėse dirbantiems darbuotojams.] (DP2) [Pritariu ir dar noriu pridurti – pas mus dirbantys dietistai sudarinėja mitybos planus tik vadovaudamiesi gydytojų dietologų nurodymais (taip ir turėtų būti – aut.).] (DP5)
	Gydytojo-dietologo kompetencijos (2)	[Lietuvoje pagal Vyriausybės sveikatos ministro įsakymą pacientui skirti dietinį maitinimą gali tik gydytojas dietologas arba gydantis gydytojas.] (DP1) [Pirmiausia, tai turėtų atlikti (mokslinių tyrimų rezultatais grįstą sveikatos stiprinimo programą ir profesionaliai teikti mokslo įrodymais grįstas mitybos korekcijos konsultacijas įvairių poreikių turintiems žmonėms – aut.) gydytojas dietologas ar kitos srities gydytojas.] (DP2)

Dar kuriantis Lietuvos valstybei ir Lietuvos mokyklai Vydūnas yra rašęs apie itin svarbų veiksnių visoje ugdymo sistemoje – mokytojo pavyzdį (Palijanskaitė, 2018). Gyvenimo mokytojų, ugdytojų pamokantys pavyzdžiai šiame tyrime sustruktūruoti į dvi subkategorijas, iš kurių susiformavo penktoji kategorija „Darbdavių,

dėstytojų, soc. partnerių patirtimi grįstos kompetencijos“ (5 lentelė). Subkategorijoje „Pavyzdys studentams, ugdant švietėjiško edukacinio darbo bendruomenėje kompetencijas“ vienas iš tyrimo dalyvių teiginių puikiai tai iliustruoja.

5 lentelė. Kategoriją „Darbdavių, dėstytojų, soc. partnerių patirtimi grįstos kompetencijos“ ir subkategorijas patvirtinantys teiginiai

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Darbdavių, dėstytojų, soc. partnerių patirtimi grįstos kompetencijos (4)	Pavyzdys studentams, ugdant švietėjiško edukacinio darbo bendruomenėje kompetencijas (2)	[Siekiu motyvuoti žmones sveikiau maitintis ir šviesti savo šeimos narius dėl sveikos mitybos, ypač vaikų mitybos, formuoti jiems sveikos mitybos įpročius <...> taip pat labai svarbu, kad kuo anksčiau vaikystėje būtų ugdomi sveikos mitybos principai vaikams.<...> Mano tikslas – padėti žmonėms, kurie netoleruoja gliuteno. Taip pat siekiu šviesti žmones, kad jie daugiau sužinotų apie gliuteną, skatinti atlikti tyrimus, jeigu jie jaučia atitinkamus simptomus.] (DP1) [Gyvenime teko susidurti su mitybos problemomis. Pati savarankiškai be papildų ir operacijų numečiau 70 kg. Dabar žmonės kreipiasi į mane su panašiomis problemomis, nes į mane žiūri kaip į pavyzdį.] (DP1)
	Situacijos analizė suteikia įžvalgų (2)	[Pirmas dalykas ko išmokau iš savo kolegės dietistės – visada ir visur skaityti etiketes.] (DP4) [Daug keliauju ir viešbučiuose stebiu šeimas, ką žmonės renkasi pusryčiams. Išsiskyrė kultūrų principai... Bet šimtu procentų pastebėjau, kad kas yra tėvų lėkštėse, tas – ir vaikų.] (DP1)

[Siekiu motyvuoti žmones sveikiau maitintis ir šviesti savo šeimos narius dėl sveikos mitybos, ypač vaikų mitybos, formuoti jiems sveikos mitybos įpročius <...> taip pat labai svarbu, kad kuo anksčiau vaikystėje būtų ugdomi sveikos mitybos principai vaikams.<...> Mano tikslas – padėti žmonėms, kurie netoleruoja gliuteno. Taip pat siekiu šviesti žmones, kad jie daugiau sužinotų apie gliuteną, skatinti atlikti tyrimus, jeigu jie jaučia atitinkamus simptomus.] (DP1)

Vydūno mintis, kad „vaikų sveikata iš esmės priklausanti nuo tėvų gyvenimo būdo ir doros“ (Palijanskaitė, 2018) randa sąsąuką kitos subkategorijos „Situacijos analizė suteikia įžvalgų“

viename iš patvirtinančių teiginių, nukreiptame į vaikų ir tėvų valgymo įpročių panašumą, kas pabrėžia šia patirtimi grįstų kompetencijų svarbą:

[Daug keliauju ir viešbučiuose stebiu šeimas, ką žmonės renkasi pusryčiams. Išsiskyrė kultūrų principai... Bet šimtu procentų pastebėjau, kad kas yra tėvų lėkštėse, tas – ir vaikų.] (DP1).

Viena iš daugiausia patvirtinančių teiginių sutelkianti kategorija „Darbdavių, socialinių partnerių, dėstytojų rekomendacijos, iššūkių, vizijos“ susiformavo rekomendacijų, skirtų dėstytojams, siekiant efektyviau ugdyti reikiamas studentų kompetencijas, pagrindu (6 lentelė).

6 lentelė. Kategoriją „Darbdavių, socialinių partnerių, dėstytojų rekomendacijos, iššūkių, vizijos“ ir subkategorijas patvirtinantys teiginiai

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Darbdavių, socialinių partnerių, dėstytojų rekomendacijos, iššūkių, vizijos (12)	Rekomendacijos ir iššūkių dėstytojams bei praktikos vadovams, siekiant efektyviau ugdyti reikiamas studentų kompetencijas (7)	[Jų (absolventų – aut.) motyvacijai stiprinti siūlau naudoti kuo įdomesnius studijų metodus, daug praktikos ir projektinių darbų. <...> Džiaugiuosi, kad priimami žmonės be patirties, iš karto po studijų, nes daug yra sričių, kur tokie jauni specialistai nepriimami.] (DP1) [Studentai, atėję pas mane, guodžiasi, kad jiems siūloma tiesiog už praktiką pasirašyti ir jos nelankyti.<...> studentų nenori priimti atlikti praktiką, kuri yra labai tikslinga, tinkamai metodiškai aprašyta <...> Tad siūlau kolegijos darbuotojams pagalvoti apie partnerių pasikvietimą.] (DP2) [Tad siūlau po teorinių studijų temas analizuoti su dėstytoju praktiškai, pačiam studentui dirbti daugiau savarankiškai.] (DP3) [Ir vėl akcentas į kokybiškų produktų atrinkimo gebėjimą, nes tik taip užtikrinama kokybė. <...> Antra, labai svarbu yra kontroliuoti žaliavų kokybę, pasiruošti tinkamus aprašus ir reikalauti iš tiekėjo teisingų aprašų. Bet tą beprotiškai sunku atlikti, nes mėsa būna injekuojama, o aprašyme to

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
		nėra parašyta.] (DP2) [Studentas turi suprasti, kad viskas vyksta komandoje, dėstytojas jam pateikia medžiagą, o jis pats turi ją įsisavinti.] (DP1) [Paskaitų metu aš nuolat sakau, kad dietistai privalo turėti savo nuomonę, būti principingi ir reikalauti iš tiekėjų tik kokybiškų produktų.] (DP2) [Manau, kad viskas (noras tobulėti – <i>aut.</i>) priklauso nuo asmenybės, žmogaus siekių, motyvacijos.] (DP6)
	Darbdavių vizijos nukreipia į didėjantį dietisto poreikį visuomenės sveikatos gerinimui (5)	[Kadangi turiu patirties, labiau stebiu viską, kas susiję su mityba ir maisto kultūra ne tik Lietuvoje, bet ir Europoje, ypač Olandijoje, nes ten gyvenu. Todėl manau, kad tokių specialistų ruošimas yra labai geras dalykas, tai yra „žingsnis į priekį“. Matau didelį potencialą ir tikiuosi, kad studentų gretos ne mažės, o didės.] (DP1) [Ateityje aš „matau“ dietistus kaip švietėjišką veiklą vykdančius specialistus. <...> Mano vizija yra tokia, kad prie kiekvieno šeimos gydytojo turėtų dirbti dietistas, sveikos mitybos specialistas, kuris rašytų mitybos dienyną kiekvienam apsilankiusiam pacientui.] (DP2) [Dirba (absolventės – <i>aut.</i>) biuro viduje <...> Bet programoje yra numatyta, kad jos vykdys ir švietėjišką veiklą, konsultuos.] (DP5) [Konkrečiai Klaipėdoje yra įmonė <...>, kurios vadovai nori, kad įmonės darbuotojus konsultuotų specialistas <...> Ir džiaugiuosi, kad ir dabar Klaipėdoje kelios įmonės pareiškė norą turėti mitybos specialistą.] (DP2) [Taip pat labai svarbu, kad kuo anksčiau vaikystėje būtų ugdomi sveikos mitybos principai vaikams. Nes tai yra viena iš pagrindinių sričių, kur dietistai turi būti labai gerai paruošti.] (DP1)

Pateikdami rekomendacijas, ekspertai akcentavo įdomesnių studijų metodų naudojimą, didesnę dėmesio skyrimą praktikai bei projektiniams darbams, studentų savarankiškų darbų plėtojimą, mokymą kontroliuoti žaliavų kokybę, tinkamų aprašų pasiruošimą ir reikalavimą iš tiekėjo teisingų aprašų, savo tvirtos nuomonės turėjimą, principingumą ir reikalavimą iš tiekėjų tik kokybiškų produktų.

Išvados

1. Išanalizavus tyrimo duomenis, iš ekspertų diskusijos-interviu duomenų masyvo išskirtos šios kategorijos: „Absolventų kompetencijos atliepia darbdavių lūkesčius ir darbo poreikius“, „Tobulintina absolventų profesinių kompetencijų plėtotė“, „Studentų pasaulėžiūros formavimas(is), stiprinant tam tikras kompetencijas“, „Dietisto ir gydytojo dietologo profesijų diferenciacija“, „Darbdavių, dėstytojų, soc. partnerių patirtimi grįstos kompetencijos,

„Darbdavių, socialinių partnerių, dėstytojų rekomendacijos, iššūkiai, vizijos“.

2. Diskusija-interviu koncentruojasi šiose iš kategorijų sudarytose pagrindinėse subkategorijose: „Rekomendacijos ir iššūkiai dėstytojams bei praktikos vadovams, siekiant efektyviau ugdyti reikiamas studentų kompetencijas“, „Reiklumas, atsakingumas ir argumentuoti žodžiai bei veiksmai – perspektyvus dietisto darbo garantas“, „Darbdavių vizijos nukreipia į didėjantį dietisto poreikį visuomenės sveikatos gerinimui“, „Dietetika yra priskiriama tokiai sričiai, kur daugeliu klausimų sunku rasti vienodą nuomonę, dėl to prioritetu tampa gebėjimas savo teiginius pagrįsti tam tikra teorija ar nuostata bei nuolat mokytis“, „Absolventų motyvacijos dirbti bei studijuoti ribotumas“, „Iniciatyvumas, žinių, veiklų sklaida“, „Teigiamai vertinamos įvairios kitos absolventų kompetencijos“.

Literatūra

- Gaižauskaitė, I., Valavičienė, N. (2016). Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu. Vilnius: Registrų centras.
- Brazienė, R. (2017). Jaunimo perėjimas iš švietimo sistemos į darbo rinką. Lietuvos socialinė raida. Darbo rinkos pokyčiai: problemos ir galimybės, 6, 88–102.
- Palijanskaitė, R. (2018). Vydūnas: regėjimai, darbai, atradimai. Šiauliai: Lucilijus.
- Pukelis, K., Pileičikienė, N. (2012). Aukštųjų mokyklų absolventų išsiugdytų bendrųjų kompetentingumų ir darbo rinkos poreikių atitikties. Aukštojo mokslo kokybė, 9, 140–167.
- Raudeliūnienė, J. (2016). Žinių vadybos procesai ir jų vertinimas. Vilnius: VGTU leidykla „Technika“.
- Stukas, R. (2020). Mitybos mokslininko užrašai. Vilnius: Alma littera.
- Tegmark, M. (2019). Gyvybė 3.0. Vilnius: Tyto alba.

8. Visuomenės sveikatos specialistų pasiskirstymo darbo rinkoje vertinimas bei visuomenės sveikatos stebėsenos specialistų žinių ir įgūdžių poreikio nustatymas (2014). Vilnius: Higienos institutas.
9. Zubrickienė, I., Adomaitienė, J. (2016). Suaugusiųjų bendrųjų kompetencijų plėtojimas projektų metodu. *Androgogika*, 1 (7): 148–173.

COMPATIBILITY OF THE COMPETENCIES OF THE GRADUATES OF DIETETICS WITH THE LABOUR MARKET: THE EXPERT APPROACH

Summary

The study of the issue was performed by analysing literature sources, the documents of the study programme and the interviews of the focus group. The aim is to analyse experts' attitude towards the compliance of the competencies of the graduates of the study programme of Dietetics with the needs of the labour market. This study provides an insight into the expectations of graduates in terms of employers' expectations, as well as proposals for the improvement of the study programme. The data collected from the roundtable discussion-interview techniques and were transcribed into computer relevance. Participants included 7 experts working in the field of nutrition, employers of graduates, social partners. Qualitative content analysis was performed to analyse the data.

Results. After analysing the data of the empirical research, the following categories were distinguished from the discussion-interview data set with a number of confirmatory statements: "Graduates' competences meet employers' expectations and job needs" – 17 statements, "Strengthening certain competencies" – 7 statements, "Differentiation of the professions of dietitian and nutritionist" – 4 statements, "Employers, lecturers, social competencies based on the experience of partners" – 4 statements, "Recommendations, challenges, visions of employers, social partners, teachers" – 12 statements.

While recording the confirmatory statements, the discussion-interview focuses on the following main subcategories: "Recommendations and challenges for the academic staff and internship supervisors to develop the necessary students' competencies more effectively" – 7 statements, "Need, responsibility and reasoned words and actions – a warrant of a promising dietician's job" – 5 statements, "Employers' visions lead to a growing need for dietitians to improve public health" – 5 statements, "Dietetics is an area where it is difficult to find a consensus on many issues, which enables to base theory or attitude to learning" – 3 statements, "Limitation of graduates' motivation to work and study" – 3 statements, "Initiative, dissemination of knowledge, activities" – 3 statements, "Various other graduates' competencies are positively assessed" – 3 statements. The other subcategories covering the lower concentration of claims consisted of 2 confirmatory claims.

Keywords: dietetics, competencies, graduates, employers.

Informacija apie autorių

dr. Irma Spiriajeviė. Klaipėdos valstybinės kolegijos Sveikatos mokslų fakulteto Burnos priežiūros katedros docentė. Mokslinių tyrimų kryptys: sveika gyvensena, fizinės negalės žmonių socialinė integracija, sveikatos geografija, kompetencijų atitiktis darbo rinkai ir kt.
El. pašto adresas: spiriajeviene@gmail.com